

באלהים נעשה חיל והוא יבוס צרינו:

היבטים לשוניים פקודי פד

ווי חסרא ארעא דישראל גברא רבה! בצער רב קיבלנו את הידיעה על מותו של פרשן המקרא הרב נפתלי אנשין ז"ל מחבר הפירוש פשוטו של מקרא על התורה. גם חיבר על פשוטו של רש"י. מי יתן לנו תמורתו!

דקדוקים בקריאת התורה והדרכה לקורא בפרשת פקודי ובהפטרותה ובראשון של ויקרא

יש לשים לב לשינויים קלים בהשוואה לפסוקים מקבילים בפרשות תרומה ותצוה (כמו תוספת וי"ו החיבור).

לח כא **אֵלֶּה פְּקוּדֵי**: אף על פי ששם הפרשה: פקודי, יש לזכור שכאן הפ"א רפויה. **עֲבַדְתָּ הַלְוִיִּם**: אין געיא בה"א, גם אם בחלק מהחומשים מוסיפים געיא, השוא בלמ"ד נח

לט ב עליית שני

לט ד **עָשׂוּ-לָוֶה**: העמדה קלה בע"ן מפני הגעיה שם

לט י **וַיִּמְלְאוּ-בָּוֹ**: הלמ"ד ללא דגש בשווא נח¹ ואין להבליע את האל"ף שלאחריה, לא: **וַיִּמְלוּ. טוֹרֵי**

אֲבָן: טעם נסוג אחר לט"ת. **פְּטָדָה**: הט"ת בשווא נח והדל"ת רפויה²

לט יא **וַיְהִלֵּם**: היר"ד בקמץ³

לט יג **וַיִּשְׁפָּה**: היר"ד בקמץ רחב הפ"א בצירי לא בסגול ללא דגש, ככלל, יש להיזהר בכל אותם מקומות בהם המקראות דומים זה לזה בין תרומה-תצווה לבין ויקהל-פקודי. אחד מהם הוא:

לט טו **שְׂרֵשֶׁת: שְׂרֵשֶׁת גְּבֻלַת** אצלנו, לעומת **שְׂרֵשֶׁת גְּבֻלַת** שבפרשת תצווה

לט כב עליית שלישי

לט לג עליית רביעי

אָת-צִיץ נֶזֶר-הַקֹּדֶשׁ: הנ"ן בצירי ולא בסגול

לט לד **הַמְּאֲדָמִים**: אין געיא בה"א, ואין ספק שהמ"ם בשווא נח

לט מג **וַיִּבְרָךְ**: במלעיל, אין כאן נסוג אחר אלא, כל 'ויברך' שבמקרא במלעיל⁴

מ א עליית חמישי

מ ד **וְהַעֲלִיֶּתָה**: העמדה קלה בה"א מפני הגעיה ובמלרע, הלמ"ד בצירי⁵

¹ אין בכוח המתיגה (מקל, דרבן) לעשות את השווא נע.

² אין להניע את השווא על מנת להקל על ההגייה.

³ ברוב הספרים הה"א בחטף פתח, בתורה קדומה, על פי כן התייגאן, בחטף קמץ. אבל נוסחאותינו המסתמכות על כתב ארם צובא – עיקר: **וַיְהִלֵּם**:

⁴ גם בצורת הפסק מוחלטת בזקף גדול הוא מלעיל והר"ש בסגול: **וַיִּבְרָךְ** כן הוא בחנוכת הבית ע"י שלמה מלכים א ח יד/נה

⁵ במקומות אחרים במקרא הלמ"ד בחירק

מ ט וְהָיָה קֹדֶשׁ: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה

מ טו מְשַׁחֲתֶם: המ"ם בקמץ קטן

מ יז עליית ששי

מ כח עליית שביעי

מ כט פֶּתַח מְשָׁן אֶהֱל־מוֹעֵד: טעם טפחא בתיבת פֶּתַח

מ ל לְרַחֲצָה: הר"ש בקמץ קטן והח"ת כמובן בשוא נח

מ לב וּבְקִרְבָּתָם: ב"ת ראשונה בשווא נח והקו"ף בקמץ קטן. יְרַחֲצוּ: הטעם בח"ת ומנוקד קמץ

מ לד מפטיר

מ לו וּבַהֲעֲלֹת: הבי"ת בשווא נח ויש להעמיד קלות את קריאת הה"א, יש לקרא: וּבַהֲעֲלֹת

הפטרת פקודי מלכים א ז, לספרדים פס' יג-כו ולאשכנזים מ-נ עובר לפרק ח א-כא:

יד אִישׁ-צָרִי חֲרַשׁ נְחֹשֶׁת⁷: תיבה הזרקא במלרע, תיבה אחרונה במלעיל

יז שְׂבָכִים: ש"ן שמאלית, וכן הדבר גם בהמשך

יט שׁוֹשָׁן: ש"ן ראשונה בשורק, לעומתו בהמשך כב שׁוֹשָׁן השי"ן בחולם!

כ גַּם-מִמֶּעַל: על אף הקושי, יש להקפיד על הפרדת התיבות.

על הכִּתְּרַת הַשְּׁנִית: טעם טפחא בתיבת עַל

כו וְעֲבָיו: הע"ן בקמץ קטן

מ חִירוֹם: הר"ש בחולם ובהמשך הפסוק חִירוֹם בקמץ

מא וְהַשְּׂבָכוֹת: ש"ן שמאלית וכן הדבר גם בהמשך

מו צָרְחָה: הצד"י בקמץ רחב⁸, הר"ש בשוא נע

מז וַיִּנָּח: במלרע יו"ד בפתח ודגש בנו"ן. להִנָּח ולא לנוח!

מט וְהַמְּלַקְחִים: הקו"ף בפתח לא בקמץ

נ וְהַמְּזַמְּרוֹת: מ"ם ראשונה בשווא נח ומ"ם שנייה בשווא נע

ח ב בַּחֶג: הבי"ת בסגול והח"ת בקמץ

ג וַיִּשְׁאוּ: השי"ן ללא דגש בשווא נח, אין להבליע את האל"ף. לא וַיִּשׂוּ!

ד וְהַלְוִיִּם: הלמ"ד בשווא נח כבכל מקום וללא געיא בה"א

ז וַיִּסְכּוּ: הכ"ף דגושה; מְלַמְּעָה: הלמ"ד בשווא נח ללא דגש

יד וַיִּבְרָךְ: הטעם בב"ת מלעיל

כ וַאֲקָם... וַאֲשַׁב... וַאֲבַנָּה: הו"ו בקמץ, ו"ו ההיפוך לעבר. וכן וַאֲשַׁם בפסוק הבא

ראשון של ויקרא

א ה שני במנחת שבת

⁶ יתכן שמנהג אשכנז בחו"ל שונה.

⁷ אין הזרקא והסגול מראים את מקום ההטעמה אלא מיקומם קבוע בסוף המילה, משמאל לאות האחרונה

⁸ כך מופיעה מילה זו ביהושוע ג טז ושם יש געיא בכא"צ.

ילקוט סופר. אלה פקודי המשכן משכן וברש"י: משכן משכן שני פעמים שנתמשכן בעונותיהם של ישראל. וכבר דקדקו למה נרמז דוקא כאן. ויש לומר דהנה מה שצויה הקב"ה לישראל ליתן כסף וזהב לעשות מזה משכן, הוא מחמת שהיות שדברים אלו יקרים הם בעיני האדם, הרי בזה שהוא נותנם לה' הוא מבטא בזה אהבתו לה', ובאמת היה ראוי שכל אחד יתן כזה מעצמו לה', וחסרון זה היה בשני המקדשות, ועל כן נחרבו בעו"ה. וזה כונת הפסוק 'אלה פקודי המשכן' פקודי' הוא מלשון חסרון, שזה היה החסרון במשכן כי 'פוקד על פי משה, שלא היה ברצון ובהתעוררות עצמם רק היה פקידה ע"י משה, ועל כן נחרב, ומובן הרמז כאן על 'משכן', שנתמשכן בעונותיהם של ישראל.

לח כב ובצלאל בן אוּרִי בן חור לְמִטָּה יְחַדְּדָה עֲשֵׂה אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה יי אֵת מֹשֶׁה כתב התרומת הדשן על התורה דמש"כ רש"י אפילו דברים שלא אמר לו רבו הסכימה דעתו למה שנאמר לו בסניני, אין הכונה למה שאמרו בגמרא על כלים ומשכן אלא על עוד דברים, אך תימה ששכח משה לומר לו מה שנצטווה, אבל היתה דעת משה שהוא יסיים אותם הדברים כדמשמע ברש"י, ובצלאל הבין מעצמו וגמרם, ולא נשאר למשה אלא הקמת המשכן עי"ש.

לט ג בן לאשרי. וירקעו את פחי הזהב וקצץ פתילים לעשות בתוך התכלת בבעל הטורים ג' במסורה, הכא, ואידך וקצץ חנית (תהלים מו, י) וקצץ עבות רשעים (תהלים קכט, ד) ויש לפרש רמיזת המסורה, דזהב שהוא נטוה בכל מין בא לכפר על מעשה העגל (שמ"ר סוף פנ"א), דעל כן נתנו זהבם למשכן לתקן החטא, כדרך הבעל תשובה באותה אשה שחטא יתקן⁹. דהנה אמרו רז"ל 'עבירה גוררת עבירה, וכמו שכתוב 'הוי משכי העון' על עצמם 'בְּחִבְלֵי הַשָּׂוֵא', ועיד"ז נעשים עליהם 'וְ[כַעֲבוֹת הַעֲגָלָה חֲטָאָה' (ישעיהו ה, יח), שהעבירה קושרת החוטא עד שנעשה רשע גמור רח"ל, אם לא ינתק את עצמו ממנה בכה. וכחות הטומאה של העבירות נקראים 'רשעים', כמו שאמר דוד 'פְּלִטְנֵי מִיַּד רָשָׁע' (תהלים עא, ד), וכשמביא האדם לחטא, הוא עולה ומסטיג ונוטל רשות לעורר חניתו עליו אם אינו עושה תשובה לתקן מעשיו ולקצץ העבותות שקשרוהו בהם הרשעים יצה"ר וכת דיליה. (ע' בקדושת לוי שפירש ג"כ בהנחה זאת באופן אחר).

וזהו שאמר הכתוב זירקעו את פחי, מלשון 'פח ומוקש', היינו המוקשים שנעשו להם ע"י העגל הזהב, וקצץ – וקצצו וסלקו אותם הפחים, פתילים – שיחזרו העבותות העבים להיות פתילים דקים, 'לעשות' על ידם התיקון, דהזהב יכנס בתוך התכלת ויעשה משכן, והיינו שנהפך חשוכא לנהורא ומרירא למיתקא, כאומרם ז"ל דתשובה מאהבה נעשין הזדונות כזכיות. ז"ש ועי"ז קיצץ עבות רשעים' עד אשר נעשו דק כפתילים, וגם את הפתילים הכניסו לקדושה ע"י התשובה הגדולה שעשו, בזה פעלו ש'קיצץ חנית', שחניתו של מלאך המות שהוא ס"מ וכל כת דיליה נתבטל הרשות מאתו, ולא יוכלו להזיק ח"ו לנו ולכל בני ישראל אמן.

לט כג פניני תרגום יונתן ופי המעיל בתוכו כפי תחרא שפה לפיו סביב לא יקרע מה משמעות הנאמר לא יקרע? האם זה נתינת טעם לצורך בכפילת פי המעיל? או שכאן נאמר איסור קריעת המעיל?
זפום מנטר מעילא כפיל במייצעיה חי כפום שיריא תורא בשיפתיה מקף לפומיה חזור חזור מטול דלא יתבזע.
מבואר בת"י שלא יקרע' הוא טעם לצורך לכפול את שפתו.

⁹ ראה רמב"ם תשובה ב א איזו היא תשובה גמורה – ... כיצד: הרי שבא על אישה בעבירה, ולאחר זמן נתייחד עימה והוא עומד באחבתו בה ובכוח גופו, ובמדינה שעבר בה, זפירש ולא עבר – זה הוא בעל תשובה גמורה.

ולמה לכפול? כדי שלא יקרע¹⁰. והנה בת"י לעיל בפרשת תצוה (כה, לב) נראה ש'הלא יקרע' הוא לאו ואיסור בפני עצמו ולא קשור לדין לכפול. וכך כתב שם ת"י לתרגם הפסוק: זְהִיחַ פִּי רֵאשׁוּ בְּתוֹכוֹ שֶׁפֶה יְהִיחַ לְפִיו סָבִיב מֵעֵשָׂה אֲרָג פִּי תִחְרָא יְהִיחַ לוֹ לֹא יִקְרַע: עוֹבֵד גְּרָדָאֵי הֵי כְּפּוֹם לְשִׁירָאֵי יְהִי לִיהּ, לֹא יִתְבַזֵּעַ, וְלֹא כֵּתֵב 'מְטוּל' – 'בְּגַלְלִי' (שלא יקרע) כמו שהוסיף כאן.

והנה בחידושי הגר"ז על התורה (תצוה אות ע) ביאר (את דברי רש"י בפרשת תצוה) שאכן ב' דברים כלולים ב'לא יקרע': א. טעם הצורך לכפול לתוכו, כדי שלא יקרע. ב. שהקורע את המעיל עובר בלאו. ומנין ללמוד ב' דינים אלו?

וביאר הגר"ז שהמקור הוא ממה שדין זה מוזכר בב' פרשות, ובכל פרשה יש הכרח לדין אחד מב' הדינים.

בפרשת פקודי בה לא נאמר הציווי לעשות את הבגדים, אלא נכתבה פרשת עשיית הבגדים אי אפשר לפרש שלא יקרע' נאמר על איסור קריעת המעיל, כי הלא אין כאן ציווי אלא סיפור דברים. ובהכרח ש'הלא יקרע' הוא טעם הדין לכפול את המעיל לתוכו, כדי שלא יקרע. ואילו בפרשת תצוה שם נצטוו על עשיית הבגדים, שם אפשר לומר שנאמר לאו ואיסור לקרוע את המעיל. וזה המקור לב' הדינים. ולפ"ז מדויק מאוד מה שת"י בפרשת תצוה פירש את 'לא יקרע' ללאו, כי שם הציווי. ואילו בפרשת פקודי פירש את 'לא יקרע' לטעם, כי כאן נכתב רק סיפור הדברים. אלא שצ"ע מדוע האונקלוס תרגם בשניהם לא יתבזע?¹¹

עוד יל"ע אי לדברי אונקלוס הקורע את המעיל יעבור בב' לאוין, ואולי חד לאזהרה וחד למלקות¹².

א"ה. אין ספק שאין כוונת תרגום אונקלוס לדון בזה. ואין זה תפקידו, לעתים סוטה קצת ממשוטו של מקרא להתאים לתורה שבעל פה, ותו לא מידי.

לט א ר' יהושע גריינימן נר"ו ומן התכלת והארמון.. עיין משך חכמה דר"ל דהותר כלאים, ברם כבר האריכו המפרשים אם גם שאר בגדים היו כלאים,

א.ה. ז"ל המשך חכמה ומן התכלת וכו' עשו בגדי שרד וכו' כאשר צוה ד' את משה, בכל מלאכת המשכן לא נזכר בפרטיות "כאשר צוה ד' את משה", רק בהבגדים נזכר "כאשר צוה ד' את משה", יתכן משום דהבגדים היו של כלאים, שש וצמר, וזה אינו מותר רק על פי ציווי ד' את משה, שנביא אחר אינו יכול לעקור את דבר ד' שלא ללבוש כלאים עכ"ל, ועיי"ש עוד פירוש באופן אחר, – ובפרשת חוקת נמי כתיב כאשר צוה שנצטוו אהרן שילבש כלאים וילך עמהם להר ההר, וכן אלעזר בנו ילבש כלאים ועיי"ש רש"י שם, – ובפנים יפות העיר מה היה שם כלאים, והחתם סופר בתשובות הביא מה ששמע דהיכי דאי אפשר לפשוט התחתון מבלי העליון אסור משום כלאים ושרבו הפנים יפות קילס זה, ואף דדרבנן הוא, מכל מקום יש לאוסרו.

שו"ת חתם סופר קובץ תשובות סימן מח

ועיין בסליחה מוסף יוה"כ המתחלת: אבל אנחנו חטאים ואשמים, וכתב הגאון עצי ארזים ז"ל להחכם מהר"ו היידנהיימר¹³ שהוא פלאי, שכתב שם: טהר פתנת ארוגה פשתים וצמר, חטא זריעת כלאים לכלות ולגמר, והלא לא הי' כלאים אלא באבנט והכתנת הי' שש, וש"ס [זבחים פ"ח ע"ב] אמר כתונת מכפר על שפיכת דמים. והשיב החכם הנ"ל, שהן הנה דברי ר' סימון בילקוט פרשת צו רמז תקי"ג, ופירש החכם הנ"ל, דהכתונת והמעיל זה היה שש

¹⁰ וכך הביין גם העמק דבר כאן עיין בדבריו.

¹¹ יש חומשים ששינו את הגירסא בת"י (כנראה מכח הקושיא מפרשת תצוה) וגרסו אף בפרשת פקודי 'לא יתבזע' וכאונקלוס וצ"ע.

¹² ובעיקר הדבר יש לציין לסוגיית הגמ' (יומא עב.) אמר רחבה אמר רב יהודה המקרע בגדי כהונה לוקה שנאמר לא יקרע, מתקיף לה רב אחא בר יעקב ודלמא הכי קאמר רחמנא, נעבידליה שפה כי היכי דלא ניקרע. מי כתיב שלא יקרע, ע"כ. ומבואר דדייק ר"י מלישנא דקרא דהוי איסור ולא טעם וצ"ע, ע"ש במפרשים.

¹³ המדקדק המפורסם ר' וולף היידנהיים.

(כותונת) וזה (מעיל) תכלת עמרא, ומהודקים זה בזה ע"י חשב האפוד, וא"א להפשיט אחד בלי חברו הוה ליה כלאים כמבואר ברמ"א /יו"ד/ סימן ש' סעיף ד'. ודפח"ח, ומורי בהפלאה¹⁴ קלסיה.

המשך הרב יהושע גריינימן. והנה פליגי הרמב"ם והראב"ד אם כהן שלבש כלאים שלא בשעת עבודה לקי, והראב"ד ס"ל דגם שלא בשעת עבודה לקי, ועיי' בשו"ת עטרת חכמים להברוך טעם דכתב דבסה"מ מ"ע ל"ג כתב דמ"ע מה"ת לכ"ג שיהיה לבוש תמיד במקדש בבגדי כהונה ולכן א"ע (אינו עובר), משא"כ כהן הדיוט, ועיי' קרית ספר להמב"ט דגם כהן הדיוט מדאו' שרי כ"ז שהוא במקדש דלא ניתנה תורה למלאכי השרת ורבנן הוא דגזור. והנה השאגת אריה תמה טובא על הרמב"ם, ברם מה שהקשה היאך לובש כלאים כדי להקריב חטאת העוף הבא על הספק והרי זה ספק כלאים מן התורה, הנה הרבה אחרונים דנו בזה אם חטאת העוף הבא על הספק הוא קרבן ודאי, או דמספק מייתי לה, עיי' גבו"א יומא וקרן אורה וחז"א ועוד, אבל הדבר מפורש בתו' זבחים ס"ח א' סד"ה אימר דילפי' מקרא שיש חיוב להביאו בתורת ודאי, וא"כ קושיא מעיקרא ליתא, ועיי' חו"ב כריתות בכ"ז.

הפטרת פקדי

בהפטרה למנהג הספרדים, ויש מהאשכנזים הקוראים אותה. הרב יוסף כרמל נר"ו. המכונות שהועמדו על ידי שלמה המלך בחצר המקדש אומרות דרשני. כל הקורא בפסוקים מתוך הפטרה חייב לשאול את עצמו מה פשרן? בדברינו לפרשת ויקהל תשע"א הצענו את ההסבר הבא: "שלמה רצה שכל מי שיבוא לבית ד' ולבקר בהיכלו ידע שהשכינה שורה במקום, שהשכינה ירדה מגבהי מרומים ותשכון שם לעד, במקום הנבחר. התוספות מנחושת קלל שנצצו באור השמש, נדמו מרחוק כמרכבות אש שנחתו בחצר המקדש. לפי הבנתו של שלמה, השכינה לעולם לא "תמריא" ממקומה הקבוע".

(נמליץ לעיין גם בדברים לפרשת ויקהל תשס"ה).

נציע הסבר נוסף. שלמה המלך רצה לבנות בית מקדש, שכל מי שיבקר בו יחזור למצבו של אדם הראשון לפני החטא, או למצבו של עם ישראל לפני חטא העגל (עיינו נפש החיים לר' חיים מוולוז'ין תלמיד הגר"א פרק א אות ו בהגהה). באופן זה, כל אחד יכול לזכות לגילוי שכינה, כל אחד הוא בבחינת נביא. במעמד הר סיני כל עם ישראל זכה להגיע למדרגת נבואה, ושמע מהקב"ה ישירות לפחות את שני הדיברות הראשונים. כל אחד זוכה ל"מעשה מרכבה".

נפרש את הדברים. "מעשה מרכבה", הוא כינוי לאותם מקומות בודדים, לאורך התנ"ך, בו מתוארת פגישה, עד כמה שאפשר ישירה, עם השכינה = רואים את המרכבה לא חס וחלילה את הרוכב. הראשון שבהם הוא חלק מתיאור מעמד הר סיני בפרשת משפטים, שם מצינו: "וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל ... וַיַּחֲזוּ אֶת הָאֱלֹהִים (שמות כד, יא). המשכו בנבואת מיכיהו בן ימלא, בן דורו של אליהו הנביא: "וַיֹּאמֶר ... רְאִיתִי אֶת יְיָ יֹשֵׁב עַל פְּסָאֵן וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם עִמָּד עָלָיו מִיְמִינוֹ וּמִשְׁמָאלוֹ" (מלכים א' כ ט). יותר ממאה שנים מאוחר יותר הכריז ישעיהו הנביא: "בְּשָׁנַת מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ וְאַרְאָה אֶת אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל פְּסָאֵן רָם וְנִשְׂא וְשׁוֹלֵי מְלָאִים אֶת הַחֵיכָל" (ישעיהו ו' א). עוד למעלה ממאה שנים קדימה ניבא יחזקאל: "נִפְתָּחוּ הַשָּׁמַיִם וְאַרְאָה מְרָאוֹת אֱלֹהִים" (יחזקאל א' א, עיינו גם שם י' א, וגם מ"ג ב-ג).

השוואת הפסוקים של פרק ז' בספר מלכים (פסוקי הפטרות של פרשתנו) עם הפסוקים שציטטנו לעיל (חלקית, כמו שראוי), ובמיוחד עם הפסוקים מספר יחזקאל, מלמדים אותנו כי מטרתו של שלמה המלך הייתה להפוך כל מבקר בבית ד' למי שחווה בנעם ד', לכאורה כפי שביקש דוד אביו: "אֲחַת שְׂאֵלְתִי מֵאֵת יְיָ אֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ שְׁבִתִי בְּבֵית יְיָ כָּל יְמֵי חַיֵּי לַחַזוֹת בְּנֶעֱם יְיָ וּלְבַקֵּר בְּהֵיכָלוֹ" (תהלים כ"ז ד). המכונות מנחושת הקלל,

¹⁴ בעל ספר הפלאה, הרב פינחס הורוביץ ז"ל מרבתינו של החתם סופר ז"ל העניק הסכמה למחזורי היידנהיים.

שהבריקה וזהרה מדי בוקר וערב בחצר המקדש, לכאורה אפשרו זאת. אומנם, במבט מעמיק יותר, שלמה המלך הלך עוד צעד משמעותי קדימה ביחס לאביו. הוא הפך את החיזיון הנבואי, השמור ליחידי סגולה במעלה עליונה, לרעיון שבא לידי ביטוי בכלי נחשת הגלויים לעין כל מבקר, כראוי למדרגה אליה הגיע דורו, לדעתו.

מצד אחד, המראה הזה היה אמור לרומם את כל מי שעלה לרגל לירושלים עיר הקודש והמקדש, מאידך, הייתה בזה גם חשיפה לסכנות גדולות ביותר, שהרי מי שאינו ראוי עלול, ח"ו, להיכנס לגדר של "הציץ ונפגע" (עיינו חגיגה דף יד ע"ב). הבה נתפלל כי נזכה להיות במדרגה שאותה ביקש דוד המלך, בינתיים, נתקדם ונשתדל לעודד את בני דורנו להתקדם בצעדים, מאוד מדודים, לקראת יעד גבוה זה – **לְחַזוֹת בְּנִעֵם יי**.

זרע שמשון. **וְתִשְׁלַם כָּל הַמְּלָאכָה**. בילקוט (מלכים רמז קפ"ו): זתשלם כל המלאכה, כיון שהשלימו האומנים את המלאכה, מתו וכו', אמר הקב"ה שלא יכריחום אומות העולם שיבנו עמהם בְּנִינּוֹת, ויהיו אומרים 'אלו הם שבנו עם שלמה בנין אלקים', ע"כ. ויש להקשות במה שאמרו (ימא לח): ואלו לגנאי, של בית גרמו לא רצו ללמד על מעשה לחם הפנים. של בית אבטינס לא רצו ללמד על מעשה הקטורת. ואמרו בגמרא הטעם שלא רצו ללמד, שמא ילמוד אדם שאינו הגון וילך ויעבוד עבודה זרה בכך. ויש להקשות למה היה מזכירים אותן לגנאי, הלא אף הקב"ה המית את בוני בית המקדש כדי שלא ילכו ויבנו בית לנכרים, ומכל שכן כאן שיש להקפיד ולחשוש שמא יעבדו עבודה זרה. ועוד קשה למה הקפיד הקב"ה על אלו הבונים, ולא הקפיד אף על הכהנים ששמשו במקדש שלא ילכו בגלות, כדי שלא יאמרו האומות שהם משתמשים באותם הכהנים ששמשו בביהמ"ק להקב"ה.

ויש לתרץ, שאלו הבונים שבנו בביהמ"ק, נתן להם הקב"ה חכמה ובינה יתירה, כדכתיב גבי בוני המשכן **אֲשֶׁר נָתַן ה' חֲכֵמָה וְתַבּוּנָה בְּהֵמָּה** (שמות לו, א'), וכן היה בבוני בית המקדש, ואם אלו הבונים שזכו לחכמה יתירה היו הולכים ומתעסקים בבנין של נכרים, היה זלזול גדול, ולכן המיתם הקב"ה. משא"כ בכהנים שלא היה בהם שום חכמה יתירה, אלא שהיו מתעסקים בעשיית הקרבנות כדרך כל אדם, וליכא זילותא.

אבל א"כ קשה, דלענין אלו של בית גרמו ושל בית אבטינס שהיה בהם חכמה יתירה, א"כ בודאי שהיה להם לחשוש שלא ילמדוה לשום אדם כדי שלא ילך ויעבוד עבודה זרה, ומפני מה נזכרו לגנאי. ויש לומר שאכן מתחילה היו סוברים החכמים שדבר זה אינו נחשב חכמה יתירה, משום שיש הרבה אומנים אחרים שיודעים לעשות כן, וכפי שאכן אמרו ביומא שם ששלחו להביא אומנים מאלכסנדריא של מצרים, והיינו שחכמים היו בטוחים שאין בזה חכמה יתירה כלל. אולם אחר שראו שהאומנים שהביאו מאלכסנדריא לא ידעו לעשות כמותם, קבלו חכמים את דבריהם ולא היו נזכרים עוד לגנאי, וכמו שכתב שם התיו"ט.

הרב גור-אריה צור נר"ו. [תחילה העתיק את ההפטרות למנהגי ספרד ואשכנז, ויש אומרים שנהגו בירושלים להפטיר את שתי ההפטרות למנהג אשכנז]

ההבדל בין שתי ההפטרות נראה בעליל. בעוד שההפטרה ויעש חירום למנהג הספרדים מדברת על עצם עשיית המלאכה, ההפטרה למנהג האשכנזים ותשלם כל המלאכה מדברת על השלמת המלאכה ולאחריה.

ומכל מקום **שתיהן קשורות עם פרשת פקודי שיש בה גם תיאור עצם העשייה כגון וַיֵּשְׁאוּ אֶת-בְּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ** [למ,א] וגם תיאור שלאחרי העשייה, כגון **וַיָּקַם מִשָּׁה אֶת-הַמִּשְׁכָּן וְגו'** [מ,יחז].

ובשימת לב, חירם המתואר בהפטרה למנהג הספרדים, שלקחו שלמה לעשות במלאכה, הוא תושב צור, ולמד אומנותו מאביו שגם הוא נקרא בשם חירם. והם משבט נפתלי, ואמו משבט דן. והשתייכותם לשבט דן יחד עם שלמה שהוא

משבט יהודה, יחד הרי הם חטיבה אחת של שבטי ישראל, כפי שהיו בצלאל ואהליאב במשכן, משבט יהודה ומשבט דן. לקיים "יחד שבטי ישראל".
וכן מובא בשמות רבה [מ,ד]:

את מוצא שנעשה המשכן, שני שבטים היו שותפים במלאכתו – שבטו של דן ושבטו של יהודה. שבטו של יהודה – בצלאל, ושבטו של דן – אהליאב בן אחיסמך למטה דן. וכן במלאכת המקדש שני שבטים הללו שותפים "וישלח המלך שלמה בן אשה אלמנה (מלכים א', יד) ממוטה דן ושלמה בן דוד שהיה משבטו של יהודה. וכנ"ל, לאחד יחד שבטי ישראל.

א"ה. בדומה לזה דרשת חז"ל תלמוד בבלי ערכין טז ב אמר ר' יוחנן: מניין שלא ישנה אדם מאומנותו ומאומנות אבותיו? שנאמר: וישלח המלך שלמה ויקח את חירם מצר בן אשה אלמנה הוא ממטה נפתלי ואביו איש ערי חרש נחשת, ואמר מר: אימיה מבית דן, וכתוב: ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן. ונראות נפלאותי איך אמר מר' מתנגד למקרא מלא שאמו ממטה נפתלי! אלא שיש עוד מקרא בדברי הימים.

הרב מלבי"ם בפירושו על מלכים. בן אשה אלמנה ממטה נפתלי פי' מצד אביו היה ממטה נפתלי, כי אמו היתה מבנות דן כמ"ש בד"ה ומ"ש ואביו איש עורי פי' שהיה דר בעור כן פירשו המפ', ולי נראה שמ"ש בד"ה ששלח מלך חירם בכתב אל שלמה ועתה שלחתי איש חכם יודע בינה לחורם אבי. בן אשה מן בנות דן ואביו איש ערי יודע לעשות בזה ובכסף בנחשת בפרזל באבנים ובעצים בארזמן בתכלת ובבוץ ובפרמיל ולפתח כל פתוח ולחשב כל מחשבת אשר ינתן לו עם חכמיה וחכמי אדני דויד אביה (דברי הימים ב, ג-יד) כו', זה היה אביו של חירם זה והיה שמו ג"כ חירם, והוא נשלח מאת מלך צור בתחלת הבנין, והוא היה יודע לעשות גם בזה ובכסף כמבואר שם ועשה כל מלאכת טיח הבתים בזה ומלאכת הכסף, והוא היה בן אשה מן בנות דן, ומצד אביו היה מבני צור ואחר שבע שנים מת, ושלח שלמה אחר בנו.

וחירם האב, נשלח על ידי חירם מלך צור בתחילת הבנין לשלמה המלך, לעשות בכל מלאכת מחשבת. ולאחר שבע שנים כשמת האב, קם חירם בנו תחתיו להשלים אומנות אביו, ואותו שלח שלמה להביאו מצור להשלמת בנין בית המקדש.

וכולם נקראו חירם, המלך, האב והבן. כי כן היה שם זה נפוץ בממלכת צור. ואם כי יש הבדלים בהגיית שמותיהם כגון חירם חירום חרום, המלבי"ם לא חש לזאת וקוראם כולם חירם.

שתי הפטרות אלו, יש המצדדים לקרוא את שתיהן בזה אחר זה. שהרי ויעש חירם היא הפטרת שבת שניה של חנוכה, ובשנה מעוברת שבה פרשת פקודי נפרדת מפרשת ויקהל כהשנה, אין שבת שניה בחנוכה, ולכן מצדדים לקרותן יחדיו. מה גם שהמשך אחד להן. ואף על פי שהמשך אחד להן, ההבדל בין שתי הפטרות נראה בעליל:

בעוד שההפטרה ויעש חירם למנהג הספרדים מדברת על עצם עשיית המלאכה, ההפטרה למנהג האשכנזים ותשלם כל המלאכה מדברת על השלמת העשייה ולאחריה.

ומכל מקום שתיהן קשורות עם פרשת פקודי שיש בפרשה גם תיאור עצם העשייה, וגם תיאור שלאחרי העשייה.

ועוד יש הקשרים רבים המשייכים את ההפטרה לפרשה, כגון: נאמר בהפטרה: {יא} ולא יכלו הכהנים לעמד לשרת מפני הענן כי מלא כבוד יהוה את בית יהוה, ונאמר בפרשה: ולא יכלו משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן. (מ, לה) ועוד כהנה וכהנה. והמעין ימצאם בנקל. וכגון:

נאמר בבצלאל: {לה, לא} וימלא אתו ריח אלהים בחכמה בתבונה וידעת ובכל-מלאכה: "ונאמר בחירם: "וימלא את החכמה ואת התבונה ואת הדעת לעשות כל מלאכה בנחשת"

וכן: נאמר בפרשה "וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אתה כפאשר צוה יי כן עשו, ויברך אתם משה", ואז "וכבוד ה' מלא את המשכן".
 ונאמר בהפטרה מעין זה: "והענן מלא את בית ה'" וכן: נאמר בפרשה: ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד פי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן.
 ונאמר בהפטרה: "ויהי בצאת הכהנים מן הקדש והענן מלא את בית ה'":
 ויש לשאול, הרי חז"ל קבעו את ההפטרות בעניינים הדומים לפרשה וכאן לכאורה ישנם דברים השונים בתכלית, כביכול. כגון עשר מנורות ועשרה שולחנות שהוסיף שלמה, ושינוי המידות ו"ים של שלמה" וכו'. ותגדל לכאורה התמיהה שהרי כתוב: (דברי הימים כח, ט') הכל בכתב מיד ה' עלי השכייל כל מלאכות התבנית¹⁵. זו מגילה שניתנה לשלמה על ידי דוד אביו לתבנית הבית. ולכאורה אין לשנות. ולעומקו של מקרא יאמר, דמחזורתא כהירושלמי [מגילה פרק א הלכה א] שמגילה ניתנה להידרש, וכרב יוסף [זבחים סב.] ש"קרא אשכח ודרש", שרשות בידי חכמים לדרוש, כפי שניתן לשנות על פי נביא. ואדרבא, חכם עדיף מנביא. ובזה ה'שינויים' לכאורה אינם אלא המשך אחד לתורת משה רבינו ולמגילת דוד המלך, והם הודם ותפארתם כהמנורות והשולחנות שנוספו לצד המנורה והשולחן של משה רבינו, והם כעין 'שופר מאריך וחצוצרות מקצרות'¹⁶, ועל ידי רוח הקדש של "מיד ה' עלי השכייל" ניתן תוקף והדר ל"הכל בכתב", יתגלה עלינו מהרה לגלות הודו ותפארתו לגאולתנו ולפדות נפשנו בבניין בית מקדשנו בב"א.
 א"ה. יתכן שדויד מסר לשלמה את כל ההוספות והשינויים, אבל מעניין שבבית שני חסרו כל ההוספות, לא היו כרובים בקודש הקדשים, ולא היה הים של שלמה (נלקח לבבל אחרי פירוקו, ולא בנו אחר תמורתו) וכו'.

תן להכם ויחכם-עוד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע שם):

<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע ונשמר באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

מאמרנו מופיע ונשמר באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים

בכתובת info@maanelashon.org

© גוא להחכים את עצמך ואת שאר המכתבים ©

¹⁵ תופעה דקדוקית מעניינת. במלה מלאכה האל"ף נחה ואינה מבוטאת. כאן האל"ף נתעוררה לתחיה. כמו כן

מלאכותיך (תהלים עג, כח).

¹⁶ ע"פ המשנה בראש השנה ג ג.